

Haza a magasban

ELŐADÁSOK
A SZENT ISTVÁN TÁRSULATNÁL
XIV.

BOLBERITZ PÁL

Európa
és a kereszténység

BOLBERITZ PÁL

Európa
és a kereszténység

SZENT ISTVÁN TÁRSULAT
az Apostoli Szentszék Könyvkiadója
Budapest 2004

Sorozatszerkesztő

Farkas Olivér
és
Sarbak Gábor

© Bolberitz Pál, 2004
© Szent István Társulat, 2004

ISBN 963 361 597 6
ISSN 1588-9491

Szent István Társulat
1053 Budapest, Kossuth Lajos utca 1.
Felelős kiadó: Dr. Rózsa Huba alelnök
Felelős kiadóvezető: Farkas Olivér igazgató

Tisztelt Elnök Úr! Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Előadásom címe „Európa és a kereszténység”, közelebbről „Mit adott a kereszténység Európának?” Ezt a témát először úgy közelítem meg, hogy „desifrizva” beszélek a témáról, mert az előadásom második részében „sifrizva” fogok beszélni, de először tudnunk kell azt, hogy milyen a téma „desifrizva”. A „sifrizás” rejtjelezést jelent, tehát abból a tézisből indulok ki, hogy a mai Európában a kereszténység rejtjelezve, nyomaiban megvan. Azonban tudnunk kell azt, hogy amikor nem rejtjelezten, hanem világosan és egyértelműen beszélünk a keresztény szellemi értékekről, akkor milyen pontokban foglalható össze az az értékrend, amelyet a kereszténység nyújtott nekünk. Természetesen minden csoportosítás egyoldalú, mindenben van valamilyen kiegészíthető mozzanat. Az egyszerűség kedvéért tíz pontban szedtem össze azokat az értékeket, amelyeket a kereszténység nyújtott Európának.

Mitadtunk?

Az *első* a görög-római-zsidó értékek integrálása. Európa, amikor létrejött, akkor a görög filozófia, a görög művészet és a római jogi alapelvek szempontjai alapján kialakult intézményrendszer romjain nőtt fel. Ebbe a kultúrába és civilizációba integrálta a Közel-Keletről a zsidó értékeket, persze egy keresztény interpretációban. Nyilvánvaló, hogy az európai értékrendhez hozzátartozik egy sajátosan önálló zsidó kultúr-értékrend is, de erről most nem kívánok közelebbről beszélni, hiszen tudjuk, hogy amikor kialakultak az európai, vagy tágabb értelemben vett nemzetek, akkor valamilyen módon ott zsidó vallási közösségek is megjelentek, amelyek nem voltak a kereszténységbe integrálódva, és volt egy sajátos kultúrájuk. A görög filozófia fölcsillantotta az *egyetemesség* gondolatát, és nagyon jó arányban tudta bemutatni az *egész* és a *rész*, az *azonosság* és a *különbözőség* viszonyát, és általában a fogalmi gondolkodásra meg tudta tanítani az embereket. Ez egy egészen sajátos, új dolog a többi kultúrák és civilizációkkal összehasonlítva. A római jog, amit a kereszténység integrált és átadott a népvándorlás korában a különféle nemzeteknek, is olyan értékrend volt, amire építeni lehetett, és aminek alapján a Karoling-korban kialakulhatott a mai Európa. Nem kí-

vánok beszélni a keleti kultúrártékekről, mert az igaz, hogy a Keletrómai Birodalom sok értéket hordozott, de ezeket az értékeket valójában csak az ezredfordulóig tudta érvényesíteni Európa területén, s főleg Kelet-Európában, mert a keleti egyházszakadás során, és különösen a kereszties háborúk idején kialakuló feszült helyzet miatt ez a háttérbe szorult, és valójában nem befolyásolta lényegesen a sajátos értelemben vett európai kultúrát. Hogy ennek a keleti ortodox értékrendnek mind kulturális, mind teológiai és művészeti szempontból óriási értékei vannak, azt nagyon jól tudjuk. Az viszont rendkívül érdekes, hogy abban az Európában, amelyik a népvándorlás korában integrálódott – amint hangsúlyoztam, a görög-római értékek romjain – a kereszténység megjelenített egy olyan teológiai tanítást – és ez lenne a *második* érték –, amely eléggé idegen volt azoknak a népeknek, akik esetleg keletről jöttek, de azoknak a népeknek is később, akik még távolabbi civilizációkban éltek, és ez nem más, mint a *teremtő Isten és a teremtett világ elválasztásának a gondolata*. Tehát a világ nem isteni ragyogásban jelenik meg előttünk, a világ teremtmény, és egyedül az Ószövetség teremtő Istene – aki az Újszövetség teremtő Istene is – az, aki isteni fenségben ragyog fel előttünk. Abból, hogy a világ nem Isten, egy nagyon fontos dolog következik. A Teremtés

könyve ezt így fogalmazza meg: „Hajtsátok uralmatok alá a földet.”¹ De azt is írja a Teremtés könyve, hogy műveljétek a paradicsomkertet². Vagyis az egyik oldalon az ember kap az Istentől egy relatív önállóságot, hogy legyen a Teremtő munkatársa, ezt a világot alakítsa, formálja, de ennek van egy negatív normája és határa: csak a teremtő Isten tervei szerint formálhatja ezt a világot. Az, hogy művelje ezt a paradicsomkertet – és itt nyilván nem a zöldségről van szó, hanem arról a fajta eszményiesített oázis-helyzetről, mely az Istennel való rendezett viszonynak objektívált kifejezése – azt jelenti, hogy az embernek ezt a világot úgy kell alakítani, hogy nemcsak meghódítja, hanem meg is őrzi, kihozza belőle az elrejtett értéket. Itt is van természetesen egy negatív norma, ez pedig nem más, mint hogy a kultúra kreativitása potenciálisan a végtelen felé irányul, de aktuálisan mégiscsak megvannak a határai, a határa pedig nem más, mint maga az igaz, a szép és a jó, mint transzcendentális érték.

A *harmadik* érték az *ember méltósága*. Isten a saját képére és hasonlatosságára teremtette

¹ „Szaporodjatok, sokasodjatok, töltsétek be a földet! Hajtsátok uralmatok alá, és uralkodjatok a tenger halain, az ég madarain, és minden állaton, amely mozog a földön.” (Ter I, 28)

² „Fogta tehát az Úr Isten az embert, és az Éden kertjébe helyezte, hogy művelje és őrizzze meg.” (Ter 2, 15)

meg az embert, s ez az isten-képiség, amely az ember szellemi lelkében, továbbá annak működésében nyilvánul meg, ez az embereket egyenlővé teszi Isten színe előtt. Ez egészen új mozzanat, hiszen tudjuk, hogy az ókorban az emberek közötti egyenlőség ismeretlen fogalom volt, esetleg az egy érdekcsoporthoz, vagy egy származási csoporthoz tartozók között lehetett egyfajta egyenlőség, de tudjuk, hogy a győztesekre vonatkozott ez az egyenlőség elsősorban, jogok formájában, a legyőzötteket azonban egyszerűen nem tekintették embernek. A kereszténység volt az, amely a rabszolgaságot felszámolta, legalábbis komolyan szándékozta, s ez nem jelenti azt, hogy az Egyház történelmében nem voltak visszaélések ezen a területen, de az Egyház hivatalos tanításában mindig is a rabszolgaság ellen volt.

Az ember méltóságából következik – s ez lenne a *negyedik* érték – a *kultúra és a civilizáció ápolása*. Hiszen mind a kultúra, mind a tudomány, művészet és civilizáció, úgy, mint intézményesített jogrend és technika, valójában abból az értékből születik, hogy az embernek joga van ezt a világot viszonylagos önállósággal kezelésbe venni, ha a határokat szem előtt tartja, a kereszténység tanítása szerint. Ebből születik egyfajta kreativitás – hiszen a kereszténység az emberre úgy tekint, mint az Isten munkatársára, teremtményi munkatársára –, aki nem egyen-

rangú partnere a teremtő Istennek, hanem Isten szolgája, és ha az Isten erkölcsi törvényei szerint műveli a kultúrát, a civilizációt, akkor kijavíthatja azokat a hibákat, amelyeket az emberi bűn és önzés megjelenít ebben a világban. És itt meg is találjuk a kultúra és civilizáció igaz értelmét. Hiszen nem az a cél, hogy a kreativitást úgy értelmezzük, hogy Isten egy rossz világot teremtett és hogy mi csináljunk egy sokkal jobbat, hanem az a cél, hogy kiinduljunk a világnak a *jó* voltából, hiszen tudjuk épp a Teremtés könyvéből, hogy mindaz, amit az Isten teremtett, az jó, értékes, vagyis céljának megfelelő, és hogy ha ez valamilyen módon megromlik, elferdül, azt ki kell igazítani, meg kell javítani.

És itt jutunk el az *ötödik* értékhez, a *megváltás*, a *felszabadítás* és a *szabadság* gondolatához. A kereszténységnek teremtéstanából indul ki egy központi gondolata, s ez a megváltás-tan. A kereszténység szotériológiai vallás, vagyis megváltás-vallás. Az a tanítása, hogy az ember bűnbe esett, és ez a bűnbeesés minden eltorzult, szabad akarati tettel hozzáteszi tégláját a bűn hamis építményéhez. Továbbá az ember nem tudja önmagát megváltani, hiszen a bűn lényege az Istennel való rendezett kapcsolat megromlása, következésképp az Istennel kell a kapcsolatot rendezni. Ám mivel az ember képtelen ezt egyoldalúan megoldani, szüksége van valakire, aki az Isten küldötte, aki

rendelkezik azzal az erővel és szabadsággal, hogy Isten oldaláról is hatékonyra tegye ezt a kiengesztelődést, továbbá az ember oldaláról is, hiszen valóságos Isten és valóságos ember. Ez a Názáreti Jézus, aki bűneinkért halált szenvedett – ahogy Szent Pál apostol mondja – és megigazulásunkra feltámadt halottaiból.³ „A szabadságra Krisztus vezetett el minket”⁴ – vallja Szent Pál apostol – csak ne éljünk vissza a szabadsággal – folytatja – a test javára. A testen itt általában az emberi önzést értjük, mert ha a szabadságot arra használjuk fel, hogy kizárólag önmagunkat érvényesítjük minden más értékkel szemben, akkor épp szabadságunkat veszítjük el. Nem szabadulunk meg a bűntől, nem jutunk el a felszabadulás, a megváltottság, az üdvösség állapotába, vagyis nem rendeződik a helyzetünk a mennyei Atyával. A bűnbeesés a kereszténység tanításában, a bűntől való szabadulásnak a ténye. További lehetősége is alapvető keresztény tanítás. Ez a szabadulás a keresztség által történhet, és a keresztségből kiindulva, főleg a bűnbánat szentségén, de a többi szentségen keresztül is, mint az isteni élet-közlésnek kegyelem formájában való megnyilvánulása, ami haté-

³ „Aki halálra adatott bűneinkért és feltámasztatott megigazulásunkra.” (Róm 4, 25)

⁴ „Krisztus szabadságra szabadított meg minket, álljatok meg tehát szilárdan, és ne engedjétek magatokat újra a szolgaság igájába fogni.” (Gal 5, 1)

konnyá válhat a történelem folyamán. Az igazi szabadság nem a választás szabadsága, nem is a nyomor, a kényszer rabsága alól való felszabadulás – ezek a szabadságnak pusztán alacsonyabb megnyilvánulási formái – az igazi szabadsághoz az elköteleződés, a döntés szabadsága vezet el bennünket. A keresztény tanítás szerint a hit által képes az ember Isten kegyelmével felismerni Istenben a saját végső célját, a legfőbb értéket. Képes arra is, hogy az isten-képiségek megfelelő emberséget kormányozzon magában és abban a felismerésben, hogy a Legfőbb Jót tarthatja igazi kiegészítőjének és jó értelemben partnerének, ezáltal igazán szabaddá is lesz.

A *hatodik* érték ezzel kapcsolatban nem más, mint az *Isten és a világ szakadékának áthidalása*. Hegel vallásfilozófiájában szól arról, hogy vannak olyan vallások, amelyek eltúlozzák az Isten és az ember, Isten és a világ közötti viszony különbözőségét, úgyannyira, hogy Istent túlságosan transzcendensnek, a világot és az embert pedig túlságosan immanensnek tekintik. A kettő közötti híd a kinyilatkoztatás, az Isten oldaláról történő kezdeményezés, valamifajta könyv, valamiféle üzenet. A másik véglet ebben a dialektikus folyamatban az a túlzás – Hegel filozófiája szerint –, hogy az Isten és a világ, Isten és az ember közötti kapcsolat egészen elmosódik, úgyannyira, hogy vagy a panteizmusba süllyed, amely mindenhol a vi-

lágban Istent lát, vagy a *panenteizmus* szélsőségébe esik, amely megfedkezik a világról, és az egész világot mintegy Istenbe asszimilálja. („pan” = minden; „en” = -ban, ben; „theosz” = Isten, vagyis minden az Istenben van. Ennek a dialektikus feszültségnek a feloldására ajánl egy megoldást Hegel. A kereszténységet ajánlja szintézisként, ahol szerinte az Isten és a világ közötti viszony dialektikus egységbe van fogva, mintegy a két pólus értékeit megszüntetve, megőrizve és felemelve megoldja Isten és a világ különböző viszonyának kérdését, mondván, hogy a kereszténységben a megtestesülés megjeleníti az örökkévalóságot az időben, továbbá az időbeliségnek az örökkévalóságba integrálását a feltámadás által. Így megjeleníti az istenit a világban, a transzcendenset az immanensben, az immanenset a transzcendensben Jézus Krisztus erejében. Hegel azt mondja, hogy a legtökéletesebb vallás a kereszténység, mert a legtökéletesebben oldja meg minden vallás alapvető kérdését, az Isten és a világ közti viszony problémáját.

A következő érték, ami a *hetedik* érték, amit a kereszténység Európának adott, a *bátrányos helyzetűek felkarolása*. Ez enyhén szólva ismeretlen fogalom volt mind az ókorban, mind a népvándorlás korában, egy olyan világban, amely a győztesnek adott igazat, és ami szerint a vesztest el kell pusztítani, vagy pedig jó esetben rabszolgaként

tartani. Még a mai világban is vannak olyan kultúrák és civilizációk, amelyek természetes dolognak tartják a veszteség eltiprását, a Taigetoszról való letaszítását – persze képletes értelemben – és ezzel szemben egy egészen új mozzanat jelent meg az európai kultúrában. Azt az embert, aki a versenyben valamilyen módon lemaradt – akár testi, akár szellemi értelemben – segíteni kell, és nem lenézni. Ez a beállítottság egy egészen sajátos keresztény erény, amely életre hívta a caritas mozgalmakat, mert a *kharitasz* szeretetet jelent. Továbbá ezzel kapcsolatos a tolerancia is, amely türelmet hirdet mindazokkal az emberekkel szemben, akik más véleményen vannak, akikről a mai világban úgy beszélnek, mint akik a szociális hálóba hullottak. Ezekkel az emberekkel szemben türelmesnek kell lenni, s ez keresztény erény. Még egy John Locke is, aki anglikán vallású volt, és nagyon nagyra értékelte a toleranciát, híres *Tolerancia levelében*, amely a felvilágosodás korában íródott, úgy fogalmaz, hogy mindenkivel szemben türelmesnek, toleránsnak kell lenni, kivéve az ateistákat és a katolikusokat.

A következő, *nyolcadik* érték, amelyet a kereszténység megjelenített Európában, a *misszió* gondolata. A kereszténység missziós vallás. Nem minden vallás missziós vallás. A kereszténység az Újszövetségi Szentírásnak abból a tanításából indul ki, amely szerint Jézus Krisztus végakarataként

mondja: „Menjetek *tebát*, és tegyetek tanítvánnyá minden népet. Kereszteljétek meg őket az *Atya és a Fiú és a Szentlélek nevében*.” (Mt 28, 19). Ez az Úr Jézus testamentuma, a mennybemenetele előtti végső üzenete. E szavakat halálosan komolyan vették az apostolok, hiszen maga az „apostol” szó is „küldöttet” jelent, és mindazok, akik hisznek Jézus Krisztusban az apostolok szavára, azok az egyház tagjai. A misszió inkulturációt jelent. A misszió során valójában a keresztény szellemi értékrendet próbálják implantálni a különféle vallásokban elhelyezkedő kultúrák és civilizációk világában. Ez alkalmasint keveredett és keveredik a gyarmatosítás inkulturációjával, sőt visszaélésekkel is jár, mint ahogy a tolerancia az inkvizíció formájában vallási türelmetlenségbe és intoleranciába is átcsapott. Nem kétséges, hogy ezek a jelenségek visszaélések voltak, de ezek az Egyház emberi arculatához hozzátartoznak. Nincs jogunk itt ítélni, mert amint az Egyház tagjai leszünk, már mi is felelősek vagyunk az Egyház emberi arculatáért. Bizonyos, hogy nemcsak értékeinket visszük az Egyházba, hanem hibáinkat, bűneinket is, mert ha valaki csak az értékeit viszi az Egyházba, az önmagát és a világot is félrevezeti. A misszió pozitív következményekkel is járt az inkulturáció formájában. Bebizonyította, hogy a keresztény kinyilatkoztatás fényében megismert szellemi értékek annyira egyetemesek, annyira közel áll-

nak az emberi természethez, hogy a világon bárhol, ahol emberek élnek, akik szeretik a természetet, és értelmük az igazság felé irányul, továbbá akaratuk fogékony arra, hogy az erkölcsi jó értékét megvalósítsa, mind fogékonyak a kereszténységre. Ez volt a misszió alapja, amely kiindult az emberi természet igazra, jóra, szépre való ráhangoltságából, ám mégis azt mondom, hogy ez mind szép és jó, de kevés. Meg kell „fejteni” mindezt a hit által megismert isteni kinyilatkoztatás igazságával és erkölcsi értékével. Tulajdonképpen a misszionáriusok vére árán – hiszen sok vértanú is volt a misszionáriusok között, mert a misszionálás sohasem volt problémamentes, az egyház „európaizálta” az egész világot.

A kilencedik érték a keresztény erkölcs. A keresztény erkölcs természetes alapra épül, az igazságosság és a szeretet értékére. Az igazságosság kimondja, hogy mindenkinek meg kell adni azt, ami jár neki. A keresztény erkölcs az intézmény és szabadság arányos összhangja, mert amikor az egyik oldalon hangsúlyozza az intézmény fontosságát, a másik oldalon vallja a római jog alapelvével, hogy „summum ius summa iniuria”, vagyis ha száz százalékgig érvényesítem a jogot és mindent bürokratizálok, akkor ez a legnagyobb jogtalansághoz vezet. Ezért van szükség a szeretetre és méltányosságra az intézmény öncélúsága mellett, fenntartva az intézmény fontosságát, mert az intéz-

mény éli túl az egyént, és örökíti tovább a szellemi értékeket, ugyanakkor a szeretet visz lelket az intézménybe. Itt kell megjegyeznem, hogy az intézmény és szabadság dialektikájában megjelenő karizmák, rendkívüli kegyelmi adományok, amelyeket az Egyház mindig nagyra értékelt, és implantált a hitelesítés során, továbbá intézményes keretet is adott neki a szeretetesség pártolásában és a szeretetesség erényeinek érvényesítésében.

Végül a tizedik érték a szó és a tett egysége, ami visszavezethető a második isteni személy megtestesülésére, hiszen a Logos testté lett, hús-testté, emberré, és közöttünk lakozott⁵. Tudjuk, hogy az Úr Jézus a farizeusságot, a képmutatást a legélesebben elítélte, és a szeretet Istene, aki tudott a bűnösökkel szemben is – ha bűnbánatot tartottak – végtelenül irgalmas és megbocsátó lenni, anélkül, hogy a bűnüket kicsinyítette volna, ostort ragadott akkor, amikor az Isten házáat, a szent dolgokat kigúnyolták a jeruzsálemi templomban – mert üzletet csináltak az Úr házából⁶ – és hétszeres átkot mondott a farizeusokra⁷, akiknél a szó és a tett nem volt megegyezésben. Ez röviden megfogalmazva a hitelesség, a tizedik érték,

⁵ Jn I, 14

⁶ Lk 19, 45-46

⁷ Mt 23, 13-36

amit a kereszténység pozitív példaként állít elénk.

Mi maradt?

És most nézzük meg, hogy ezek a keresztény értékek hogyan devalválódtak, hogyan lettek „rejtjelezve” a történelemben, és anélkül, hogy erről most részletes történelmi áttekintést adnék, egyszerűen megpróbálom párhuzamba vonni az előbbi tíz értékkel a devalválódott, leértékelt árú keresztény értékeket.

A görög-római-zsidó értékek integrálása helyén megjelent az új pogányság a maga hamis abszolútumaival és bálványaiival. Az ember természeténél fogva Isten felé irányul, és akkor, ha nem az igaz Istent imádja, akkor az az istene, amit nem „szeret”, hanem fenntartás és kritika nélkül szeret, vagyis imád. Az imádás pedig egyedül igaz Istennek jár ki.

A második érték volt a teremtő Isten és a teremtett világ kettőssége, és ez is leértékelődött. Mert a Teremtőt és a teremtményt azonosították. Ennek az a következménye, hogy megjelentek a *teremtett abszolútumok*. A teremtett abszolútumok túlhangsúlyozták az ember kreativitását, az embert, aki alkotó, ám úgy állították be, mintha Teremtő lenne, holott a teremtés egyedi és megismételhetetlen aktus, ezért

logikailag definiálhatatlan sajátos értelemben, csak analóg értelemben lehet körülírni. Az ember alkot, és ha természetfölötti rendben fogalmazok, lehet a Teremtő „munkatársa” analóg értelemben, részese-dett értelemben. Az *ember egzaltációja, istenítése* megnyilvánulhat egyedek istenítésében, kollektív formában osztályok és fajok istenítésében. Hogy ez hová vezetett, azt nem kell különösebben kifejteni. A Teremtő és a teremtmény azonosítása megjelenítette a visszaélést a teremtés művével, a technika eszközei által létrehozott civilizáció oly mértékben kezdett öncélúvá válni, hogy az Isten által létrehozott első természetet tönkretette, azért, hogy az általa létrehozott és megteremtett második természetben ön-maga előtt hódolhasson.

Történelmileg kimutatható, hogy amikor még volt egy keresztény világnézetre épülő keresztény filozófia, ami teológiai alapokon állt, elhagyván természetfölötti, isteni alapjait, a filozófiának kezdte tulajdonítani azt a szerepet, ami a teológia szerepe. A filozófia lett minden világértelmezés és etikai szemlélet alapja. Majd a filozófia is elveszítette ezt a szerepét, átvette a helyét az ideológia, ahol ezt már gyakorlati hasznosságú politikai szempontok határozták meg, és alárendelt szerepet kapott a filozófia, az ideológiák posztmodern korban való válságának és devalválódásának a korszakában a szaktudományok, különösen a természet-

tudományok és a politikai tudományok elemző szakértőinek változó véleményei vették át a vallás szerepét, és ezeknek, a nap mint nap más és más formában megjelenő, megváltozhatatlan, úgymond szükségszerű igazságaiban kell már hinni Isten helyett. Viszont e tudományoknak a műveléséhez pénz kell, nem is kevés, ezért ezek a tudományok manipulált tudományok, elveszítették a szabadságukat és a függetlenségüket, ezeket valakinek támogatnia kell, pénzzel, ami gazdasági erő. Következésképp a legújabb hamis isten a pénz és az áru, a fogyasztás, s így jutunk el a mai fogyasztói társadalomhoz, amelynek az istene a könnyen, pénzen megszerezhető élvezet. Tehát kezdetben vala a „philosophia est ancilla theologiae”, utána lett a „philosophia est ancilla scientiae”, majd a „philosophia est ancilla ideologiae”, s végül „ideologia et philosophia sunt ancillae oeconomiae et politicae”. Bizony szomorú sorsa van a filozófiának, ha elszakad teológiai gyökereitől, mert önmagában meghasonlik.

A harmadik pont az ember méltósága. Hogyan lett ez az érték devalválva, sífrírozva? Isten-képiség helyett megjelent az ember-képiség, amely Feuerbach megfogalmazásában ismert: „Nem Isten teremtette az embert, hanem az ember teremti meg magának az Istent.” Nem óhajtom kifejteni, hová vezet az, ha az ember teremt magá-

nak istent. Az eredmény mindig ember lesz, hol bálványozott, hol pedig megalázott formában.

A negyedik pont a kultúra és civilizáció keresztény értéke, amely a teremtéstanból következik. A kultúra helyett megjelenik a civilizáció. A civilizáció legyőzte a kultúrát. A kultúra a civilizáció szolgálóleánya lett. A civilizáció célja, hogy hasznossá és kényelmessé tegye az ember életét. A kultúra értékessé teszi az ember életét, az ember méltóságának megfelelően. Egyetlen példával szeretném ezt megvilágítani a mai Európában. Először felépítjük a családi házat, és amikor az már megvan, akkor – sokan úgy gondolják – biztos, hogy a házasság és a családi élet is boldog lesz. Ez is előfordulhat, de általában nem így szokott lenni. Európa felépítésében is azt látom nagy veszélynek, ami nem az alapítók szándéka szerint való, hanem inkább utódaiknak a szándéka, hogy csinálunk Európából egy gazdasági egységet, megcsináljuk ennek az új Európának a civilizációját, és majd magától, évtizedek múlva lesz ebből egy nagyon szép európai kultúra. Csakhogy van, aki ezt majd meglátja, van, aki majd nem látja meg. S aki még olyan fiatal, hogy ezt még megláthatja, az se biztos, hogy meglátja.

Az ötödik pont volt a megváltás és a szabadság témája. A megváltás helyére lépett az önmegváltás, bár Jézus Krisztus bennünket ugyan a bűneinktől váltott meg, de hát

ez bizony egy nagy tévedés volt, gondolták egyesek, mert nincs bűn, nincs áteredő bűn, következésképp ami van, az jó. Persze, hogy jó, mivel céljának megfelelő, de az egyáltalán nem biztos, hogy ami ontológiailag jó, az erkölcsileg is jó. Ha pedig én jó vagyok, akkor általában a rossz az mindig a másikon van, és a körülményekben lelhető fel. Ki tudja megváltani ezt a világot? Jézus Krisztusnak nem sikerült – mondják ma egyesek – az Egyháznak sem sikerült, változtassuk meg akkor mi a körülményeket. Megváltoztatjuk a körülményeket, és létrejön a szép új világ. Szabadság helyett megjelenik a *szabadosság*. Erről már az előbbieken szóltam. Ha a választási szabadságot tekintem a szabadság legtökéletesebb formájának, ez szükségszerűen szabadossághoz vezet, majd anarchiához. Az anarchia pedig szükségszerűen dialektikus feszültségben kiváltja a totalitarizmust és a diktatúrát.

A hatodik érték az Isten és a világ szakadékanak áthidalása. Ez úgy devalválódott a szekularizált, elvilágiasodott Európában, hogy külön vannak az Isten-ügyek és külön vannak a világi ügyek, s ezeket ne keverjük össze. Az egyház és állam szétválasztásának eszméje annyit jelent, hogy a vallást és a társadalmat kell szétválasztani. Ez társadalmi szinten nagy veszélyeket hordoz magában.

Itt jutunk el a következő értékhez, a misszió és az inkulturáció értékéhez, amely úgy devalválódott, hogy misszió helyett a vallás

magánügy lett. Ha el van választva az egyház, a vallás a társadalomtól, akkor a vallás pusztán privát ügy. S erről nem szabad beszélni, mert akkor politikailag inkorrekt vagyok, vagy korlátozom a másik személyes szabadságát, befolyásolni próbálok őt, ez pedig nagy bűn a mai divatos közgondolkodás szemében.

A következő érték a hátrányos helyzetűek felkarolása. Ezzel kapcsolatban egy olyan visszaélésnek lehetünk tanúi, amelyet úgy nevezünk, hogy *versenyhelyzet*. A versenyben mindig csak egy győztes van. Ha megfigyeljük az amerikai típusú versenyideált, ott mindig csak egy győztes van. Ezt a szemléletet ma áthozták Európába. Éljen a győztes! Ahelyett, hogy segítenénk a résztvevőknek versenyezni, a vesztest egyszerűen „leírjuk”.

A kilencedik érték volt a keresztény erkölcs, amely úgy értékelődött le, és lett sifírozva, hogy az igazság és szeretet helyett egyedül csak a győztes igazsága érvényesülhet, a győztes a jó, az „etikus”. A vesztes mindenestül vesztes, és nem illik vele szemben sem méltányosságot, sem toleranciát gyakorolni. A versenyhelyzet vesztese minden esetben abszolút vesztes. Ebből pedig elméleti esélyegyenlőség helyett gyakorlati esélyegyenlőtlenség lett.

S végül a tizedik érték, a szó és tett egysege devalválódott és lett sifírozva olyképpen, hogy más az elmélet és más a gyakor-

lat. S eljutottunk a posztmodern világunkhoz, melyet az érték-pluralizmus, a relativizmus, a szélsőséges individualizmus és a dekonstruktivizmus jellemez, vagyis minden konstruktív dolgot, amiben valami rend van, valami egységre irányuló mozzanat, azt le kell bontani, és alapjától kezdve újra fel kell építeni. Csak az a kérdés, hogy milyen egyetemesség, milyen egység alapján, s vajon ama egységnek, „tervnek” megvan-e a transzcendens, természetfölötti értéke?

Hol van a megoldás? A keresztény értékrend sifrírozása, rejtjelezése, devalválódása, valójában a keresztény értékek deformálódása címszó alatt, melyet most már teljesen szekuláris alapon, egyfajta kereszténység nélküli humanizmus formájában, vagyis Istennek tekintett „világiasságnak” tekintenek, s ez a szekularizmusnak, azaz elvilágiasodásnak formájában jelenik meg, ma már úgyszintén a dekonstruktivizmus áldozata lett. Ez a felfogás pedig végső soron a francia forradalomnak az ún. megváltás, szekuláris megváltás reform-mozgalmában született, és a „szabadság, egyenlőség és testvériség” jelszavában fogalmazódott meg. Ez viszont nem más, mint devalválódása és sifrírozása annak a sorrendnek, amelyet a keresztény értékrend így fogalmaz meg: először legyen testvériség. Ott, ahol testvériség van, megvalósulhat az isten-képiség

alapjain az igazi egyenlőség, és ahol igazi egyenlőség van, ott majd nem élnek vissza a szabadsággal.

Mit adhatunk?

Ezt a megoldást javallja az Egyház Tanítóhivatala is, amikor Európa jövőjéről elmélkedik. Az 1991-ben összehívott Püspöki Szinódus, továbbá II. János Pál pápa „Egyház Európában” (2003) című apostoli buzdítása – miközben folyvást Európa újraevangelizálását szorgalmazza – reménységgel néz Európa jövője felé. Egyrészt a hívek spirituális elmélyülésében és példaszerű tanúságtételében látja Európa keresztény jövőjének zálogát, másrészt hangsúlyozza annak fontosságát, hogy az Egyház jelen legyen a társadalomban. Főleg az igazság, a *communio* (szeretetben való együvé tartozás) ügyének ápolásával védheti azt a szabadságot, melyre „Krisztus vezetett el minket.” Egy olyan egyesülő Európában, ahol a népek érdek-közösséget kívánnak alkotni, az egyház az érték-közösség nemzetek fölötti egységét kívánja létrehozni. Egy olyan európai unióban, ahol mindenki azt kutatja: mit kaphatok a másiktól, az egyház arra a szemléletre buzdít, mely azt keresi, hogy mit adhatok a másiknak. Sokan pesszimizmussal néznek az elvilágiasodott, előrege-

dett európai kontinensre. A katolikus egyház most sem mond le hagyományos optimizmusáról. „A mi reményünk Krisztus” – írja II. János Pál pápa említett apostoli buzdításában. S ez a remény nem csal meg. Köszönöm megtisztelő figyelmüket.